

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІДЕРСТВА В СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджено психологічні питання пов'язані з лідерством, визначена дефініція лідера та лідерства, класифіковано типи лідерів та проаналізовано психологічні характеристики лідера із врахуванням трансформації феномену лідерства у сучасному суспільстві. В даній роботі зміщено акцент з вивчення лідерства як психологічного феномену у певній соціальній групі до дослідження лідерства у сучасному суспільстві в цілому. Наголошено, що лідер у сучасному суспільстві – це складний багатогранний феномен, який можна визначити як члена соціальної групи, що здатний суттєво впливати на поведінку реалізувати учасників такої групи та впливати на їх світогляд. Класифіковано типи лідерів та здійснено їх поділ за ознакою визнання лідера на формальних та неформальних лідерів, за ознакою впливу на соціальну групу на лідерів конструктивного та деструктивного типу. Виокремлено такий новий вид лідерства як групове лідерство, яке характеризується тим, що складається з декількох членів соціальної групи, причому жодна з відповідних осіб не є лідером у повному значенні цього слова, а лише виконує частину функціональних обов'язків лідера та має відповідні психологічні характеристики, водночас їх сукупність є лідером для відповідної соціальної групи. Доведено існування систем лідерства з високою та низькою мобільністю лідерів та перспективи застосування моделі лідерства з високою мобільністю. Досліджено психологічні характеристики лідера. Після аналізу наукової літератури надано наступні психологічні характеристики лідера: рівень інтелекту; рівень професійних знань; здатність до адаптації; критичне мислення; організаційні здібності; емпатичні здібності; особисті моральні якості; домінантні якості; комунікативні характеристики. Запропоновано доповнити існуючий у науковій доктрині перелік такими характеристиками як неформальність та соціальні зв'язки з лідерами інших рівнів та інших груп. Оскільки зазначені зв'язки безперечно стали особливими психологічними характеристиками сучасного лідера, враховуючи зміни у соціумі. Наголошено, що наявність чи відсутність певних психологічних характеристик є характерною ознакою для лідерів окремих соціальних груп в залежності від їх складу, а також доведено їх залежність від виду лідерства відповідно до наданої в роботі класифікації.

Ключові слова: особистість; трансформація лідерства; соціальна група; лідерство; психологічні характеристики; лідер.

Постановка проблеми. Наразі відбувається стрімка трансформація суспільства. Це викликано діджиталізацією багатьох сфер суспільства, транснаціоналізацією виробництва та багатьох інших соціальних сфер, реформуваннями державних та приватних інституцій, змінами економічних та політичних систем та трансформацією парадигми мислення суспільства в цілому та окремих його груп. Саме лідери фактично визначають характер розвитку суспільства та окремих соціальних груп, тому лідерство та суспільство спільно трансформуються та змінюють одне одного. Характер нового суспільства сьогодення потребує нових лідерів та видозмінює лідерство як психологічний феномен. Тому актуальним є дослідження проблематики трансформації лідерства та лідера як психологічних категорій.

Нині визначено, що лідерство – це складний феномен, що має системний характер. Існують різноманітні види лідерства, а кожний з таких видів характеризується спеціальними психологічними характеристиками, що притаманні відповідним лідерам. Такі психологічні характеристики також змінюються у зв'язку зі зміною соціуму, ментальності людей та багатьох інших факторів, а отже, потребують дослідження відповідні трансформації.

Більшість досліджень по тематиці лідерства розглядають лідерство не в цілому, а лише окремі його аспекти (формальне або неформальне лідерство, лідерство у окремих спеціальностях чи гілках влади тощо). Водночас необхідним є більш детальний розгляд лідерства в цілому, щоб повністю дослідити його трансформацію, враховуючи зміни соціуму в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі проблематика лідерства у багатьох його аспектах активно досліджується вченими. Однак більшість досліджень зосереджено на проблематиці лідерства не як загально соціального феномену, а обмежується окремими соціальними групами.

Значна частина досліджень сконцентрована на аналізі формального лідерства у державних структурах, зокрема, лідерства у владних структурах (Галяс, 2011), лідерства на державній службі (Колесник, 2019) та органах публічної влади (Підлісна, 2021), лідерство у об'єднаних територіальних громадах (Мартинюк, 2018), лідерство в апараті державного управління (Нуртазіна, Давлетбаєва, 2020) тощо.

Водночас хоча й ведуться дослідження проблематики неформального лідерства (Колосович, 2013), відповідна проблематика потребує більш детального вивчення.

Метою статті є розкриття проблематики трансформації феномену лідерства у сучасному суспільстві, що викликана індустрією 4.0; доповнення та поглиблення наукових підходів щодо визначення понять «лідерство» та «лідер»; створення класифікації лідерства на основі запропонованої науковою спільнотою системи та подальші дослідження проблематики класифікації лідерів в контексті інноваційних перетворень сучасного соціуму, а також дослідження проблематики багатосуб'єктності лідерства та можливості взаємодії багатьох суб'єктів соціальної групи, що виконують спільну соціальну роль лідерів; подальший розвиток положень щодо важливості мобільності лідерів та членів соціальних груп; доповнення визначених науковою спільнотою психологічних характеристик лідера та класифікація психологічних характеристик лідера в залежності від типу використовуваної моделі лідерства у соціальній групі; визначення нових та доповнення існуючих визначень, понять та категорій у сфері психології лідерства.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Сьогодні відбувається стрімкий розвиток суспільства, пов'язаний з діджиталізацією, реформуванням багатьох суспільних інститутів, створенням єдиного цифрового ринку (реалізація проєкту ЄС «EU4Digital»), зміни цінностей суспільства та парадигми мислення в цілому, входження України до асоціації ЄС. Це не може не призводити до трансформації окремих соціальних ролей. Саме лідери формують діяльність певної соціальної групи, визначають перспективність її розвитку та функціонування, впливають на результат діяльності. Сучасний лідер має відповідати новим викликам сьогодення, серед яких в першу чергу необхідно назвати державні реформи, що здійснюються у більшості країн світу (Нуртазіна, Давлетбаєва 2020).

Слід зазначити, що феномен лідерства у сучасній науці розглядається в багатьох контекстах, в залежності від направленості дослідження. Вважається недоцільним обмеження розгляду лідерства лише за певними соціальними групами (персонал на підприємствах, громадяни тощо), оскільки лідери є у будь-якій соціальній групі чи їх об'єднанні. На підставі наведеного можна стверджувати, що лідерство має багатогранний та багатозначний характер та завжди є індивідуальним у практичній реалізації (Нестуля, Нестуля, Кононець 2018: 6).

Досліджуючи феномен лідерства, І.М. Грищенко пропонує визначити його як здатність члена групи впливати на інших членів групи з метою досягнення певної мети (Грищенко, 2015: 117). З цією дефініцією необхідно погодитись, однак вона потребує певного доповнення. Сьогодні як ніколи стала актуальною проблематика мотивації соціальних груп та важливість пропагандування ідей в окремих групах. Тому пропонується доповнити дане

визначення із врахуванням трансформації лідерства та викласти його у такій редакції: лідерство - це здатність члена групи впливати на інших членів групи з метою досягнення певної мети, мотивувати їх для здійснення певної задачі, активно впроваджувати у свідомість членів соціальної групи певні ідеї та/або іншим чином впливати на колективну свідомість групи.

За визначенням І.В. Озерського, лідер – це «член групи, який у складних ситуаціях здатний суттєво впливати на поведінку решти учасників» (Озерський, 2021: 7). Погоджуючись з цим визначенням, водночас слід зазначити, що на думку авторського колективу, воно потребує подальшого вдосконалення. По-перше, лідер може впливати не тільки у складних ситуаціях, а й протягом періодів часу, коли решта учасників займаються рутиною діяльністю. Також лідер може не тільки суттєво впливати на поведінку решти учасників, а й певним чином впливати на їх світогляд, просуваючи певні ідеї. Тому пропонується визначити лідера як члена соціальної групи, який здатний суттєво впливати на поведінку та світогляд решти учасників незалежно від ситуації та часу.

Результатом діяльності лідера можна назвати:

1. Досягнення соціальною групою певної мети, що була визначена лідером.
2. Зміна мотивації членів соціальної групи.
3. Підвищення або зменшення підтримки членами соціальної групи певних ідей, концепцій або зміна парадигми мислення в цілому.

Для більш детального дослідження трансформації лідерства доцільно створення класифікації типів лідерів.

Так, за ознакою визнання типу лідера можна виокремити такі види:

1. Формальні лідери, які офіційно визнаються лідерами групи та мають офіційно закріплений статус (наприклад, відповідну посаду).
2. Неформальні лідери, які отримують від членів певної групи повноваження на виконання лідерських функцій, водночас не маючи офіційно закріпленого статусу.

Залежно від впливу на соціальну групу можливим є виокремити:

1. Лідерів конструктивного типу, що позитивно впливають на ефективність роботи (або досягнення мети) певної групи.
2. Лідерів деструктивного типу, що негативно впливають на ефективність роботи (або досягнення мети) певної групи.

Слід зазначити, що розглядаючи проблематику лідерства у військових підрозділах, О.С. Колосович виокремлює виключно неформальних лідерів конструктивного та деструктивного типу (Колосович, 2013: 174). Такий підхід вбачається недостатньо обґрунтованим, оскільки формальний лідер також може

негативно впливати на ефективність роботи (або досягнення мети) певної групи, а отже може бути деструктивним.

Протилежним запропонованому підходу є лідер за визначенням, що надає І.А. Галяс. Цей лідер із стійкою системою здібностей та моральних якостей що формуються певним суспільством та характеризують відповідне суспільство. Такого лідера можна охарактеризувати якостями, які сформовано сучасним суспільством, а саме: намагання дійти до істини, намагання отримати свободу волі, повністю контролювати власне життя та вдосконалювати духовний світ (Галяс, 2011). Однак, варто враховувати випадки неефективної діяльності лідерів, існування лідерів з девіантною (або навіть протиправною) поведінкою. З урахуванням зазначеного пропонується розглядати модель лідерства виключно в контексті лідерів конструктивного типу, водночас не розповсюджуючи її на лідерів деструктивного типу.

Також пропонується виокремити такий різновид лідерства як групове лідерство. Сучасне суспільство змінює феномен лідерства і створює новий його тип – лідерську групу, що складається з декількох осіб. В такій групі кожна особа відповідає за частину функціональних обов'язків лідера і здійснює частину його повноважень. Отже кожна з відповідних осіб не є лідером у повному значенні цього слова, водночас їх сукупність є лідером для відповідної соціальної групи. Слід наголосити, що таке групове лідерство може мати як конструктивний, так і деструктивний характер, а також бути як формальним так і неформальним. Важливо також наголосити, що хоча для такої форми лідерства характерними є ті самі риси та психологічні характеристики лідера, водночас у середині групи психологічні характеристики та повноваження можуть варіюватися в залежності від ролі окремого індивіда в групі лідерів. В сучасній науковій літературі здебільшого увагу приділяють не взаємодії учасників соціальних груп, що не мають індивідуальних психологічних характеристик лідера, а на груповій взаємодії лідерів та наголошують на високій ефективності такої моделі лідерства (Carlo Odoardia, Adalgisa Battistellib, Francesco Montanic and José M. Peiród, 2019). Водночас використання саме запропонованої авторської моделі групового лідерства дозволяє створити групового суб'єкта-лідера, що має високий рівень необхідних психологічних характеристик, водночас не маючи індивідів з повним обсягом відповідних психологічних характеристик, а отже є продуктивною моделлю лідерства, яку необхідно застосовувати при впливі на соціальні групи. Можна дійти висновку, що групове лідерство є продуктом соціальної еволюції групової взаємодії лідерів та потребує більш детального подальшого дослідження науковою спільнотою.

Також пропонується авторська класифікація систем лідерства на лідерство з високою мобільністю лідерів та низькою мобільністю лідерів.

Мобільністю є здатність лідерів та членів груп змінювати свої соціальні ролі. У системах з низькою мобільністю лідерів процедура становлення лідером будь-якого учасника соціальної групи за наявності необхідних психологічних рис є досить швидкою та можливою. Водночас за використання моделі з низькою соціальною мобільністю можливість отримання членом групи статусу лідера є обмеженою, неможливою або ускладненою. Прикладом низької мобільності лідерів є системи з родинним характером призначення лідерів чи призначенням лідерів за певними непрофесійними критеріями. Системи з низькою мобільністю лідерів є малоефективними. Розглядаючи проблематику лідерства у текстильній промисловості Пакистану, Sajjad Ahmad Baig та інші дослідники визначають вкрай низьку ефективність більшості підприємств відповідної галузі економіки, оскільки лідерами є члени певних родин, що не змінюються (Sajjad Ahmad Baig, Saher Iqbal, Muhammad Abrar, Irfan Ahmad Baig, FizaAmjad, Muhammad Zia-ur-Rehman & Muhammad Usman Awan, 2019: 3). Отже можна дійти висновку, що системи з високою мобільністю лідерів працюють більш ефективно, а запровадження відповідної моделі лідерства має бути пріоритетом для будь-якої соціальної групи.

Важливим є встановлення психологічних рис сучасного лідера. У дослідженні лідерства у об'єднаних територіальних громадах, внаслідок експертного опитування І.А. Мартинюк встановила наступні основні психологічні характеристики, що необхідні для лідера об'єднаних територіальних громад:

- уміння бачити перспективи розвитку, планувати, стратегічно мислити;
- знання ресурсів громади для її розвитку;
- прагнення співпраці, уміння підібрати людей і працювати у команді, керувати командою, здатність залучати до свого задуму команду послідовників;
- здатність творчо підходити до вирішення різних проблем, мислити нестандартно;
- відкритість до змін, легкість у навчанні нового;
- чітке бачення своєї мети, уміння визначити проблеми і перешкоди, які стоять на шляху її досягнення, здатність йти до її досягнення;
- уміння знаходити нові методи, способи для втілення плану чи рішення, швидко переключатись з одного способу виконання завдання на інший, володіння гнучким мисленням;
- відповідальність, готовність взяти на себе відповідальність за колектив;
- юридична підготовленість;
- компетентність, професіоналізм у своїй справі;
- розум, критичне мислення (Мартинюк, 2018: 107-108).

Слід зазначити, що вказані психологічні характеристики можливо використати виключно для конструктивних лідерів та окремого сегменту лідерів (лідерів об'єднаних територіальних громад).

Пропонується авторський підхід до визначення основних психологічних характеристик сучасного лідера:

1. Рівень інтелекту. Так, лідерство може бути частково здобуте завдяки більшому ніж у інших рівню інтелекту. Важливим є той факт, що не завжди лідер має або повинен мати більший рівень інтелекту, ніж інші члени групи.

2. Рівень професійних знань. Ця психологічна характеристика є важливою для груп об'єднаних певною професією та роботою. Щодо соціальних груп, що складаються з членів різних професій, важливість цієї психологічної характеристики зменшується.

3. Здатність до адаптації. Враховуючи кількість різного роду соціальних змін лідер має бути здатним адаптуватися до реалій сьогодення, засвоювати нові знання та концепції та бути здатним змінювати власні погляди з метою адаптації до соціальних змін. Ця психологічна характеристика є важливою майже для всіх соціальних груп, окрім консервативних груп, які об'єднані однією незмінною парадигмою (у таких групах здатність до адаптації хоча й потрібна, однак не має критичного значення). Також важливою складовою цієї характеристики є здатність до ініціації певних змін як для себе, так і для групи та відсутність остраху пізнання нової інформації. Так, Т.В. Підлісна зазначає, що одним з головних завдань інститутів публічного управління в нашій державі має стати підготовка лідерів, що будуть мати здатність втілювати інноваційні ідеї у життя (Підлісна, 2021: 160). Саме ініціація певних змін як наслідок виникнення певного психологічного «подразнику» є основою здатності лідера та соціальної групи в цілому до адаптації.

4. Критичне мислення. Однією з важливих психологічних характеристик є критичне мислення, а саме – можливість знаходити помилки у власній діяльності або у діяльності інших осіб та діяти з урахуванням досвіду від цих помилок. Важливою складовою цієї психологічної характеристики є самовдосконалення лідера, тобто можливість використання життєвого досвіду для зміни шаблону поведінки. Іншою складовою є усвідомленість – поведінка має змінюватись внаслідок усвідомленого вираження волі лідера, він має повністю розуміти причини такої зміни та її мотивацію. Водночас зміни поведінки внаслідок неусвідомленої інтуїтивної мотивації не є психологічною характеристикою лідера, оскільки не дають можливості використання даної характеристики в майбутньому.

5. Організаційні здібності. Вони полягають у здатності формувати соціальні підгрупи (команди) в рамках відповідних груп, здійснювати розподіл

обов'язків та вміння приймати непопулярні, однак організаційно необхідні рішення.

6. Емпатичні здібності. Полягають у здібності розуміти емоційний стан групи та окремих індивідів, їх настрій, вміння аналізувати відносини між окремими членами групи. Ця психологічна характеристика має пріоритетне значення для будь-яких типів лідерів.

7. Особисті моральні якості. Полягають у власній рішучості, сміливості, доброті, співчутливості та інших особистих моральних якостях. Мають особливо велике значення для неформальних лідерів, оскільки саме за особистими моральними якостями формується першочергова думка про особу в межах певних груп. Важливість особистих якостей для лідера підкреслює Л.Л. Колесник, зазначаючи що одним з пріоритетних підсилювачем позицій лідера є визнання його особистих якостей підлеглими (Колесник, 2019).

8. Домінантні якості. І.В. Озерський зазначає, що для ефективної діяльності нові лідери мають нейтралізувати деструктивних неофіційних лідерів (Озерський, 2021: 45). З цією думкою неможливо не погодитись. Отже, у сучасному суспільстві, лідер повинен мати здатність нейтралізувати вплив інших лідерів соціальної групи, у випадку, якщо їх позиція негативно впливає на запропонований лідером курс.

9. Неформальність. Пропонується виокремити таку психологічну характеристику як неформальність лідера. У сучасному світі спостерігається тенденція до підвищення популярності лідерів, що використовують нетрадиційні підходи, нешаблонні комунікативні навички та інколи навіть демонструють певний ексцентризм. Прикладом такого підходу є Стів Джобс, Г'ю Хефнер та інші відомі лідери. Це викликано тим, що значна частина соціуму (переважно юнацтво, однак не тільки) протестує проти консерватизму існуючих еліт та схвально ставиться до нетрадиційної схеми поведінки своїх лідерів. Слід зазначити, що неформальність лідера не завжди є позитивною психологічною характеристикою та залежить від обраної соціальної групи. Ця психологічна характеристика виникла відносно нещодавно та пов'язана із трансформацією суспільства.

10. Комунікативні характеристики. Вони полягають у вмінні доносити свою думку, викликати позитивне ставлення у членів соціальної групи, вдало переконувати у своїй правоті інших та володіти загальною харизматичністю лідера. Зазначена психологічна характеристика є важливою для лідерів будь-якого типу та майже для будь-якої соціальної групи.

11. Соціальні зв'язки з лідерами інших рівнів та інших груп. Пропонується виокремити саме таку психологічну характеристику, що має велике значення для формальних лідерів, зокрема у певних соціальних групах,

пов'язаних зі здійсненням трудової діяльності. Так, у трудових колективах ефективність здійснення трудової діяльності, а отже ефективність лідерства та популярність лідера у багатьох випадках залежить від соціальних зв'язків лідера з лідерами інших соціальних груп (підрозділів, відділів тощо) та зв'язків з вищестоящими лідерами. Слід зазначити, що ця психологічна характеристика є важливою виключно для формальних лідерів у соціальних групах, що здійснюють певну спільну діяльність та є членами інших, більш складних та структурованих соціальних груп. Слід обов'язково зазначити, що завданнями державних структур та приватних підприємств, установ і організацій є зменшення важливості цієї психологічної характеристики шляхом зменшення важливості соціальних зв'язків керівників різних підрозділів та різного рангу для ефективного виконання робочої функції колективами працівників.

Важливо наголосити, що наявність чи відсутність певних психологічних характеристик є характерним для лідерів окремих соціальних груп в залежності від їх складу, а також можуть залежати від виду лідера. Тому можна дійти висновку, що такі характеристики не є універсальними та мають бути встановленими окремо при дослідженні кожної окремої соціальної групи.

Висновки. Лідерство є багатогранним та багатозначним феноменом. Визначення понять «лідер» та «лідерство» залежить від сфери дослідження та має індивідуальний характер. Основними психологічними характеристиками лідера у сучасному суспільстві є: рівень інтелекту; рівень професійних знань; здатність до адаптації; організаційні здібності; критичне мислення; емпатичні здібності; особисті моральні якості; домінантні якості; неформальність; комунікативні характеристики; соціальні зв'язки з лідерами інших рівнів та інших груп. У контексті дослідження трансформації лідерства в сучасному суспільстві, пропонується визначити лідерство як здатність члена групи впливати на інших членів групи з метою досягнення певної мети, мотивувати їх для здійснення певної задачі, активно впроваджувати у свідомість членів соціальної групи певні ідеї та/або іншим чином впливати на колективну свідомість групи, а лідера – як члена групи, який здатний суттєво впливати на поведінку решти учасників та впливати на їх світогляд.

Сучасне суспільство та більш складні соціальні зв'язки у межах різних соціальних груп утворили такий різновид лідерства як групове лідерство. Так, у певній соціальній групі створюється група індивідів, кожен з яких особисто не має всіх ознак лідера, водночас всі вони як група мають всі ознаки лідера соціальної групи.

Доведена можливість класифікації систем лідерства на лідерство з високою мобільністю лідерів та низькою мобільністю лідерів та більша ефективність діяльності соціальних груп з високою мобільністю лідерів.

Отримані результати будуть використані при розробці курсу «Трансформаційне лідерство та моделювання гендерної рівності» проекту Горизонт 2020 "Європейське регіональне партнерство для гендерної рівності в епоху цифрових технологій" (EQUALS-EU).

Література

1. Галяс І.А. Лідер як суб'єкт владної діяльності в умовах сучасного транзитивного суспільства (соціальнофілософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Севастопольський національний технічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Сімферополь, 2011. 20 с.
2. Грищенко І.М. Лідерство як феномен управління групою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10/2015. С. 116–119.
3. Колесник Л.Л. Сучасні підходи до розвитку лідерства на державній службі. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3 (89). С. 174–177.
4. Колосович О.С. Психологічні особливості неформального лідерства у військових підрозділах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серій психологічна*. 2013. №1. С. 170–179.
5. Мартинюк І.А. Психологічні особливості лідерів, необхідних об'єднанням територіальним громадам України. *Психологічний часопис*. 2018. Том 4, № 8. С. 100–114.
6. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н.В. Основи лідерства: електронний посібник для самостійної роботи студентів. Полтава : ПУЕТ, 2018. 241 с.
7. Нуртазіна Г.С., Давлетбаева Ж.Ж. Современные вызовы лидерства в государственном управлении: на примере системы ветеринарии Казахстана. *Вестник ПГУ. Серия Гуманитарная*. 2020. № 1. С. 151–162.
8. Озерський І.В. Актуальні проблеми юридичної психології : навч.посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2021. 300 с.
9. Підлісна Т.В. Сучасні підходи до розвитку лідерства в органах публічної влади. *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 158–164.
10. Carlo Odoardia, Adalgisa Battistellib, Francesco Montanic and José M. Peiród. Affective Commitment, Participative Leadership, and Employee Innovation: A Multilevel Investigation. *Journal of Work and Organizational Psychology*. 2019. №35(2). 103-113.
11. Sajjad Ahmad Baig, Saher Iqbal, Muhammad Abrar, Irfan Ahmad Baig, FizaAmjad, Muhammad Zia-ur-Rehman & Muhammad Usman Awan (2019): Impact of leadership styles on employees' performance with moderating role of positive

psychological capital, *Total Quality Management & Business Excellence*. DOI: 10.1080/14783363.2019.1665011.

References

1. Halias I.A. Lider yak sub'iekt vladnoi diialnosti v umovakh suchasnoho tranzytyvnoho suspilstva (sotsialnofilosofskyi analiz) [Leader as a subject of power activity in the conditions of modern transitive society (socio-philosophical analysis)]: avtoref. dys. kand. filos. nauk: 09.00.03. Sevastopolskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. Simferopol, 2011. 20 [in Ukrainian].
2. Hryshchenko I.M. Liderstvo yak fenomen upravlinnia hrupoiu [Leadership as a phenomenon of group management]. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*. 2015. № 10/2015. 116–119 [in Ukrainian].
3. Kolesnyk L.L. Suchasni pidkhody do rozvytku liderstva na derzhavnyi sluzhbi [Modern approaches to the development of leadership in the civil service]. *Economics, Management and Administration*. 2019. № 3 (89). 174–177 [in Ukrainian].
4. Kolosovych O.S. Psykholohichni osoblyvosti neformalnoho liderstva u viiskovykh pidrozdilakh [Psychological features of informal leadership in military units]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav: serii psykholohichna*. 2013. №1. 170–179 [in Ukrainian].
5. Martyniuk I.A. Psykholohichni osoblyvosti lideriv, neobkhidnykh ob'iednanyim terytorialnym hromadam Ukrainy [Leaders psychological features needed by the united territorial communities of Ukraine]. *Psykholohichniy chasopys*. 2018. Book 4, № 8. 100–114 [in Ukrainian].
6. Nestulia O. O., Nestulia S. I., Kononets N.V. Osnovy liderstva: elektronnyi posibnyk dlia samostiinoi roboty studentiv [Basics of leadership: an electronic manual for students study]. Poltava : PUET, 2018. 241 [in Ukrainian].
7. Nurtazina G.C., Davletbaeva Zh.Zh. Sovremennye vyzovy liderstva v gosudarstvennom upravlenii: na primere sistemy veterinarii Kazakhstana [Modern challenges of leadership in public administration: the example of the veterinary system of Kazakhstan]. *Vestnik PGU. Seriya Gumanitarnaja*. 2020. № 1. 151–162 [in Russian].
8. Ozerskyi I.V. Aktualni problemy yurydychnoi psykholohii : navch.posib [Actual problems of legal psychology: textbook.]. Mykolaiv : Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly. 2021. 300 [in Ukrainian].
9. Pidlisna T.V. Suchasni pidkhody do rozvytku liderstva v orhanakh publichnoi vlady [Modern approaches to the development of leadership in public authorities]. *Law and Public Administration*. 2021. № 2. 158–164 [in Ukrainian].

10. Carlo Odoardia, Adalgisa Battistellib, Francesco Montanic and José M. Peiród. Affective Commitment, Participative Leadership, and Employee Innovation: A Multilevel Investigation. *Journal of Work and Organizational Psychology* (2019) 35(2) 103-113. [in English].

11. Sajjad Ahmad Baig, Saher Iqbal, Muhammad Abrar, Irfan Ahmad Baig, FizaAmjad, Muhammad Zia-ur-Rehman & Muhammad Usman Awan (2019): Impact of leadership styles on employees' performance with moderating role of positive psychological capital, *Total Quality Management & Business Excellence*. DOI: 10.1080/14783363.2019.1665011 [in English].

Shvets D.V., Tsukan O.M., Rastorguyeva N.O.

TRANSFORMATION OF LEADERSHIP IN SOCIETY

The purpose of the article is to reveal the problems of leadership phenomenon transformation in modern society, caused by the change of society. The article examines the psychological issues related to leadership, the definition of a leader, the classification of leaders and the psychological characteristics of the leader, given the transformation of the phenomenon of leadership in modern society. This paper shifts the emphasis from the study of leadership as a psychological phenomenon in a particular social group to the study of leadership in modern society as a whole. It is emphasized that a leader in modern society is a complex multifaceted phenomenon that can be defined as a member of a social group that can significantly influence the behavior of other members of such a group and influence their worldview. The classification of leaders and their division on the basis of recognition of the leader at the official level into formal and informal leaders and on the basis of the influence of the social group on the leaders of constructive and destructive type. A new type of leadership, such as group leadership, is characterized by the fact that it consists of several members of a social group, and none of the persons concerned is a leader in the full sense of the word, but only performs part of the functional responsibilities of a leader, at the same time their totality is the leader for the corresponding social group. The existence of leadership systems with high and low mobility of leaders and the prospects of applying the leadership model with high mobility are proved. The psychological characteristics of the leader are studied. After analyzing the scientific literature, the following psychological characteristics of the leader are given: level of intelligence; level of professional knowledge; ability to adapt; organizational skills; empathic abilities, personal moral qualities; dominant qualities; communicative characteristics. It is proposed to supplement the existing list in scientific doctrine with such characteristics as informality and social ties with leaders of other levels and other groups, as they have undoubtedly become special psychological characteristics of the modern leader, caused by changes in society. It is emphasized that the presence

or absence of certain psychological characteristics is characteristic of leaders of certain social groups depending on their composition and may depend on the type of leadership according to the classification provided in the paper, and therefore they are not universal.

Key words: *personality; transformation of leadership; social group; leadership; psychological characteristics; leader.*

Швець Дмитро Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

Цукан Оксана Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, радниця ректора з гендерних питань Харківського національного університету внутрішніх справ, доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ;

Расторгуєва Наталія Олегівна – слухач магістратури факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ.